

В. В. Ковальов під прибутком у ринковій економіці розуміє винагороду за використання специфічного фактора виробництва – підприємництва. Підприємництво є специфічним чинником, тому що на відміну від капіталу й землі – невливи- ме й не виступає в матеріально-речовинній формі [12].

Відомий економіст І. О. Бланк дає таке визначення прибутку: "Прибуток – виражений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, що становить різницю між сукупним доходом і сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності" [13, с. 15]. Таким чином, І. Бланк акцентує увагу на співвідношенні ризику й до- ходу у своєму визначенні прибутку.

Г. В. Савицька прибутком називає частину доданої вартості, що одержує підприємство після реалізації продукції як винагороду за вкладений капітал і ризик підприємця [14, с. 502]. При цьому вона відзначає, що чистий дохід приймає форму прибутку лише після реалізації продукції.

Таким чином, розглянувши еволюцію уявлень про ка- тегорію "прибуток" можна відзначити, що з розвитком еконо- мічних відносин змінюється й сутність прибутку, розширюєть- ся можливості, варіанти його отримання. Відповідно, змінюються і поглиблюються погляди на це поняття. Сьогодні виділяють досить різноманітні джерела походження прибут- ку, фактори його формування тощо.

На думку автора, прибуток – це економічні відносини, які відображають особливий вид, що одержується в результаті ефективної інноваційної діяльності, проведення ризикових про- ектів, використання підприємницьких талантів і навичок у про- цесі здійснення господарської діяльності, який існує у грошо- вій формі і повністю готовий до розподілу.

Проведений аналіз свідчить, що більшість вчених XVIII – XIX ст. проблема прибутку цікавила, насамперед, з позиції джерел його створення. З кінця XIX ст. у новітніх теоріях по- няття прибутку розглядається не як один з доходів на фактори виробництва, а як породження кон'юнктури, у зв'язку з чим переміщуються й акценти досліджень у даній галузі. Теорети- чні положення, що були закладені Й. Шумпером та Ф. Най- том, формують основи теперішнього поняття прибутку, на якому і базують свої визначення сучасні науковці.

Література: 1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 18 ; № 19 – 20 ; № 21 – 22. – Ст. 144. 2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. С. Смит. – М. : Издательство социально-экономической литературы, 1962. – 684 с. 3. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения. Сочинения / Д. Рикардо. – М., 1955. – Т. 1. – 260 с. 4. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Гос. Изд. полит. Лит-ры, 1961. – Т. 25; ч. 1. – 552 с. 5. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер ; пер.с англ. — М. : Прогресс, 1982. — 455 с. 6. Бабо А. Прибыль / А. Бабо ; пер. с фр. Е. П. Островской; общ. ред. В. И. Кузнецова. – 4-е изд., испр. – М. : Издат. группа "Прогресс"; "Универс" 1993. – 175 с. 7. Кодацкий В. П. Прибыль / В. П. Кодацкий. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 128 с. 8. Леонтьев В. Е. Формирование и использование предпринимательской прибыли / В. Е. Леонтьев. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 1994. – 161 с. 9. Knight Frank N. Risk, Uncertainty and Profit. // Frank N. Knight [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.econlib.org/library/Knight/knRUP.html>. 10. Самюэльсон П. Пол. Экономика : учебн. пособ. / Пол Самюэльсон, Вильям Нордхаус ; пер. с англ. – 16-е изд. – М. : Вильямс, 2000. – 688 с. 11. Економіка підприємства : підручник / за ред. С. Ф. Покропивного. – К. : КНЕУ, 1999. – 544 с. 12. Ковалев В. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова – М. : ООО ТКВелби, 2002. – 424 с. 13. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – 2-е изд., расш. и доп. – К. : Эльга ; М. : Ника-Центр,

2002 – 749 с. – (Библиотека финансового менеджера). 14. Савицька Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. В. Савицька. – Минск : ООО "Новое знание", 2000. – 688 с.

Стаття надійшла до редакції
27.11.2009 р

УДК 658.18

Зикова Г. С.

ОСОБЛИВОСТІ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ВУГЛЕВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

The features of resource-saving mining enterprises, certain basic direction which explain efficiency of processing industrial offcuts of enterprises, are investigated in the article.

Розвиток ринкових відносин в Україні сприяє становленню вітчизняних суб'єктів господарювання з орієнтацією на економічні результати господарської діяльності, що значною мірою підвищує їх економічну активність. Одним з напрямів поліпшення показників господарської діяльності є впровадження ресурсозберігаючих технологій. Істотне розширення меж використання ресурсозбереження може бути забезпечене тільки шляхом цілеспрямованої мотивації суб'єктів господарювання до здійснення ресурсозберігаючих заходів, тобто практичної реалізації найважливішої функції управління і самоврядування. Ці заходи дозволяють знизити витрати, підвищити рентабельність виробництва, поліпшити соціально-економічні показники й екологічну ситуацію в регіоні.

У сучасних умовах ресурсозбереження стає одним з найбільш надійних і відносно маловитратних способів виходу із ситуації, що склалася. При цьому на макро- і мезорівнях повинна розроблятися державна та регіональна стратегія ресурсозбереження, а на рівні підприємства (мікрорівень) – тактика ресурсозбереження. Вона може ґрунтуватися на заходах щодо економії матеріальних ресурсів. Використання операційного аналізу свідчить, що економія на змінних (матеріальних) витратах сприяє розширенню зони комерційної безпеки, але меншою мірою, ніж інші фактори.

В останні роки стали очевидними несприятливі екологічні наслідки недостатньо продуманого закриття вугільних підприємств. Через недотримання природоохоронного законодавства при закритті вугільних шахт відбулися значні зміни геологічного і гідрологічного характеру [1 – 3]. Припинення роботи водовідливного устаткування призвело до підтоплення значних територій, забруднення підземних і поверхневих вод, просідання ґрунту. Дотримання термінів виконання природоохоронних заходів, передбачених проектами ліквідації шахт, галузевими органами не забезпечується.

Поліпшення стану навколишнього середовища потребує забезпечення комплексного вирішення проблем координації. У Донбасі, наприклад, необхідно: відтворити систему профілактики самозаймання і гасіння породних відвалів шахт і вуглезбагачувальних фабрик, розробити і впровадити комбіновані методи приглушення оксидів азоту на котлоагрегатах електростанцій, забезпечити повне очищення коксового газу від сірководню і т. п. Така координація в регіонах здійснюється, але необхідно удосконалювати її форми, підвищити ефективність за рахунок підприємницької діяльності.

Ресурсозбереження обумовлює стан екологічної системи. Порушення екологічних систем значною мірою сприяє нераціональна експлуатація природних ресурсів підприємствами вугільної промисловості [4]. Дослідження проблеми удосконалення управління ресурсозбереженням на основі безвідходних технологій пов'язане з виявленням перспектив й існуючого стану цього питання.

Актуальність питань удосконалення організації охорони навколишнього середовища регіону особливо наочно виявляється у промислових регіонах. Тільки в Донецькій області, наприклад, накопичено близько 4 млрд т виробничих відходів, що становить четверту частину їх обсягу по Україні, а також 360 млн т твердих побутових відходів. При цьому у загальному обсязі накопичених відходів майже 2 млрд т становлять токсичні.

За певних умов (збільшення обсягу видобутку, об'єднання чи передача ресурсів, зміна форм власності, максимальна концентрація гірничих робіт тощо) "неперспективні" шахти будуть здатні працювати в бездотаційному режимі.

Аналіз статистичних даних показує, що в останні роки превалює тенденція скорочення обсягів утилізації та переробки відходів. Наприклад, у Донецькій області за 1998 – 2007 рр. (рисунок) обсяги використання відходів вуглевидобутку і вуглезабачення зменшилися на 63,5 % (за даними звіту Донецького міського голови за 2008 рік).

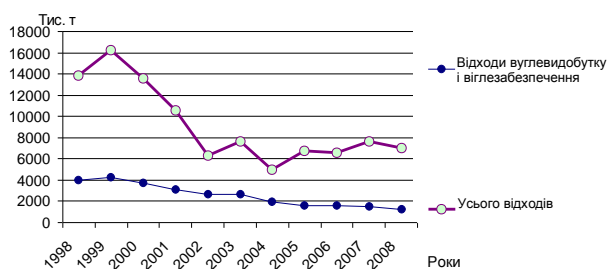

Рис. Використання відходів у Донецькій області, тис. т

Аналіз вуглевидобувних підприємств показує, що тільки 15 млн т вугілля на Україні видобувається без збитків, тобто для більшості підприємств галузі характерний витратний напрямок виробництва. Процес виробництва носить витратний характер через неефективне використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів. Через це політика реструктуризації галузі повинна будуватися на принципах ресурсозбереження. Це обумовлено значними обсягами відходів, накопичених за роки індустріального розвитку, великим енергетичним та ресурсним потенціалами відходів як техногенної сировини, науково-технічним та кадровим потенціалами та іншими особливостями промислових регіонів [5]. Підвищення рівня та ефективності використання відходів є порівняно найменш капіталоемним шляхом розвитку промисловості, який має значну енерго-, ресурсо- та екологічну ефективність, сприяє економії витрат на розширення сировинної бази, транспортування відходів та сировини, імпортозаміщенню і, завдяки цьому, зниженню факторів ризику господарської діяльності.

Низький рівень використання відходів зумовлений обмеженістю фінансових ресурсів для створення та розвитку спеціалізованих виробництв з утилізації та переробки відходів, недосконалістю регіональної системи стратегічного й оперативного управління в цій сфері. Так, у Донецькій області, за даними облстатуправління, за 2003 – 2007 рр. інвестиції в охорону навколишнього середовища зменшилися на 38,2 %, з них в установки з утилізації і переробки відходів виробництва, знешкодження та захоронення токсичних, промислових та побутових відходів – на 54,8 %, або з 6861 до 3 101 тис. грн.

Про відсутність належної регіональної стратегії розвитку індустрії переробки відходів свідчить стрибкоподібний характер зміни фактичних обсягів вищезгаданих інвестицій. Якщо у 2004 р. їх частка в загальному обсязі інвестицій в охорону навколишнього середовища Донецької області складала 16,1 %, то у 2005 р. – 1,86 %, у 2006 р. – 7,3 %, у 2007 р. – 11,7 % (таблиця).

Таблиця 1

Динаміка інвестицій в об'єкти переробки відходів у Донецькій області в порівняльних цінах 2003 р., тис. грн (за даними звіту Донецького міського голови за 2008 рік)

Напрями інвестування	Роки				
	2003	2004	2005	2006	2007
В охорону навколишнього середовища, усього	42 737	37 546	28 811	22 071	26 422
% до 2003 р.	100,0	87,85	67,41	51,64	61,82
У будівництво установок (виробництва) для утилізації і переробки відходів виробництва, на будівництво підприємств і полігонів з утилізації, знешкодження та захоронення токсичних промислових, побутових й інших відходів, усього	6 861	697	2 112	2 538	3 101
% до 2003 р.	100,0	10,16	30,78	36,99	45,20
Питома вага у загальному обсязі інвестицій в охорону навколишнього середовища, %	16,05	1,86	7,33	11,50	11,74

У результаті дослідження підприємств, що переробляють відходи у Донецькій області, виявлено, що внаслідок відсутності сучасних технологій переробки та утилізації відходів спостерігається переважно неефективне їх використання, насамперед, як будівельні матеріали. Низький технічний рівень обладнання та технологій у цій сфері, обмаль спеціалізованих потужностей значною мірою обумовлено недостатністю фінансового забезпечення і недосконалістю організаційно-економічного механізму реалізації заходів із залучення відходів у господарський обіг, а також системи стратегічного управління у цій сфері.

Ресурсозберігаючий механізм органічно взаємодіє з системою управління розвитком вугільного виробництва, оскільки він безпосередньо пов'язаний з технікою і технологією робіт, раціональним використанням надр і охороною навколишнього середовища протягом усього життєвого циклу вугільного підприємства, а також з організаційними заходами, інвестиційними процесами і загалом з функціонуванням економіки вугільного виробництва [1; 4]. У зв'язку з цим під ресурсозберігаючим механізмом розуміють характер управлінської діяльності практично у всіх підрозділах підприємства щодо принципів і наукових підходів до будь-якої економії ресурсів.

Вирішення проблеми формування організаційно-економічного механізму управління ресурсозбереженням передбачає різні підходи (функціональний, системний, маркетинговий, нормативний, динамічний та ін.). У системі ресурсозберігаючого механізму конкретного вугільного підприємства важлива роль належить оцінкам очікуваних та фактичних результатів реалізації як окремих заходів, так і програми загалом.

Витрати на видачу породи з шахт, доставку її до відвалів і утримання відвалів на окремих шахтах та в об'єднаннях становлять близько 30 % собівартості видобутку вугілля. Тому технології залишення породи в шахті надається важливе значення. Доцільність розробки вугільних родовищ із закладенням виробленого простору шахтною породою залежить від потреби в ній і можливості її реалізації на базі технічних рішень. Дослідження довели, що кількість породи, яку можуть

використовувати шахти для закладення виробленого простору, може становити 60 % її видобутку. У теперішній час використання шахтної породи для закладення виробленого простору здійснюється поки в обмежених обсягах з економічних причин, проте одержані результати підтвердили, що відповідні технології впливають позитивним чином на економіку вугільних підприємств та стан екології. Разом з тим, закладальні роботи вимагають великих капітальних витрат на обладнання, і тому необхідна оцінка економічної ефективності відповідних технологій та окупності витрат.

В умовах ринку коректність оцінки ефективності безвідходної технології вимагає розгляду її у трьох напрямках: соціальна необхідність споживача, економічна зацікавленість виробника, технологічна можливість. Сучасний підхід до її оцінки вимагає також урахування соціальних чинників.

Формування механізму переробки відходів є стратегічним резервом екологічної реструктуризації екокризових промислових регіонів за рахунок подолання енергетичного та ресурсного дефіцитів, технологічного відставання промисловості, розвитку комплексу послуг з сервісного обслуговування підприємств з переробки відходів, підвищення рівня зайнятості населення, виробництва конкурентоспроможної продукції та спеціалізованого обладнання з переробки та утилізації відходів. Дуже важливо, що регіони мають можливості спиратися на власні стратегічні ресурси та резерви економічного зростання.

Питання раціонального використання запасів вугілля в межах шахтного поля не знаходять відображення в оцінці господарської діяльності шахт. Шахти не несуть економічної відповідальності за втрати запасів вугілля, за вибіркочку розробку, хоча ці втрати завдають прямого економічного збитку через збільшення поточної ставки амортизації основних фондів, скорочення термінів служби шахт. Вибіркове вироблення в шахтному полі пластів, які сприятливі за гірничо-геологічними умовами і, головним чином, за їх потужністю, є кон'юнктурним заходом, спрямованим на поліпшення техніко-економічних показників роботи шахти в найближчі роки. При цьому перспективи розвитку і навіть виживання шахти не беруться до уваги.

Практика залишення запасів у досить тонких пластах веде до безповоротних їх втрат, швидкого поглиблення гірничих робіт з негативними наслідками щодо збільшення кількості небезпечних і шкідливих явищ у шахтах. Крім того, вона призводить до швидкого вичерпання запасів у більш потужних пластах. Чинник вичерпання запасів у відносно потужних пластах береться до уваги при розробці програм закриття низькорентабельних і збиткових шахт. Разом з тим існують цілком обґрунтовані перспективи створення і впровадження ефективних технологій для розробки вельми тонких пластів на шахтах України. Тому важливе значення мають обґрунтування ефективності розробки досить тонких пластів з використанням нових технічних засобів і технологій.

Розробка регіональної стратегії формування механізму переробки та утилізації відходів виробництва і споживання дозволяє переорієнтувати експортно-сировинну модель розвитку області на розгортання експортно-орієнтованих виробництв високотехнологічної продукції: обладнання, прилади, послуги, програмне забезпечення, науково-дослідні розробки, патенти, сервісне обслуговування [4].

Таким чином, у зв'язку з переходом економіки до ринкових відносин, коли відходи виробництва можуть стати товаром і джерелом додаткового прибутку, тобто коли у виробника з'являється додатковий стимул, особливо актуальне питання становить раціональне використання сировинних ресурсів на основі їх комплексного освоєння. Одночасно з цим необхідні кошти на розробку нових ресурсозберігаючих технологій для прискорення досягнення соціально-обґрунтованих нормативів якості навколишнього середовища.

Упровадження новацій у сферу ресурсозбереження, переробки та утилізації відходів дає можливість розвивати

наукоємні виробництва, що базуються на глибокій та комплексній переробці сировини, сприятиме підвищенню паливно-енергетичного та ресурсного потенціалів регіону, виробництву конкурентоспроможної продукції, зменшенню забруднення довкілля. Оскільки сфера розповсюдження інноваційної продукції має міжгалузевий характер, технологічні парки з переробки відходів можуть бути як галузевого, так і міжгалузевого характеру.

Література: 1. Яструбинский В. И. Экологическая характеристика энергетических углей / В. И. Яструбинский // Вісник Сумського державного університету. – 1999. – № 3. – С. 23–28. 2. Дробот Я. В. Фактор ресурсосбереження в выборе организационно-хозяйственной формы угледобывающего предприятия / Я. В. Дробот // Вісник Східноукраїнського державного університету. – 2000. – № 4. – С. 70–83. 3. Петенко И. В. Экономическая сущность безотходного производства в системе ресурсосберегающего маркетингового менеджмента / И. В. Петенко // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ : ДНУ. – 2001. – Вып. 85. – С. 38–44. 4. Дробот Я. В. От ресурсосберегающей стратегии управления шахтами к обеспечению конкурентоспособности угольной промышленности Украины / Я. В. Дробот // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Проблеми та перспективи розвитку економіки України в умовах ринкової трансформації". – Економічний вісник Національної гірничої академії України. Том 1. – Дніпропетровськ : РИК НГА України, 1999. – С. 218–222. 5. Ситник В. В. Багатокритеріальна оцінка можливості переходу вугільних шахт до беззбиткового режиму роботи / В. В. Ситник // Аналітично-інформаційний журнал "Схід". – Донецьк, 2003. – № 8(58). – С. 24–27.

Стаття надійшла до редакції
27.10.2009 р

УДК 336.77:338.3

Голуб Ю. О.

ПОЕТАПНІСТЬ У ЗАЛУЧЕННІ КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ У СФЕРУ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

In the article the feasibility of a phased attract credit resources for the production company is considered; the characteristics and features of the criteria for determining the holding phase of attracting credit resources and the procedure for determining the feasibility phase of attracting credit resources are generalized.

Одним з ключових аспектів функціонування виробничого підприємства, яке відноситься до підприємств переробної галузі промисловості, є доступність до зовнішніх джерел залучення додаткових ресурсів. Це визначається тим, що догнотривалість виробничого циклу для більшості з відмічених суб'єктів господарювання в умовах жорсткої конкурентної боротьби за ринки збуту своєї продукції та потенційних покупців